

Šebelová, Zuzana

Upevňování a rozvoj regionálních států – 15. století

In: Šebelová, Zuzana. *Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie : (V.-XIX. století)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 68-73

ISBN 978-80-210-7073-8; ISBN 978-80-210-7076-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131752>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Upevňování a rozvoj regionálních států – 15. století

Milán. **Gian Galeazzo Visconti** stál v čele Milána v letech 1378–1402. Výrazně rozšířil milánské území a nahromadil velké bohatství. Vládl nad třicítkou měst a měl plány na sjednocení Itálie. Jak bylo pro jeho dobu typické, využíval žoldněřskou armádu, zatímco obyvatelstvo, osvobozené od vojenské služby, se mohlo věnovat své práci. Spojil se s Franceskem da Carrara z Padovy a v roce 1387 obsadil území veronských Scaligerů. Pak se spojil s Benátkami a rozdělili si území Carrarských – v roce 1388 získal Padovu, zatímco Treviso připadlo Benátkám. Pak se obrátil do střední Itálie a vyhlásil válku Florencii. Spojil se s ghibellinskou Sienou. Florencie naopak měla za spojence Francesca Novella da Carrara – ten za pomoci Benátek získal zpět území svého rodu včetně Padovy (1390). Od císaře **Václava IV.** Gian Galeazzo Visconti získal tituly vévoda milánský a hrabě pavijský (1395). Mezi Florencií a Milánem na sklonku století vládl relativní smír. V roce 1399 Visconti koupil Pisu od jejího tehdejšího vládce Gherarda d'Appiano (roku 1406 Pisu získala, rovněž za velký finanční obnos, Florencie). Visconti měl dočasně politickou moc také nad Sienou, Perugií, Assisi, Spoletem a Nocerou, krátce před smrtí dobyl také Bolognu. Přál si být korunován italským králem, ale v roce 1402 zemřel. Byl to on, kdo v roce 1386 začal stavět milánský dóm; stejně tak podporoval pavijskou univerzitu. Jeho vévodství prosperovalo ekonomicky i kulturně. V době jeho vlády bylo v Lombardii kromě jiného zavedeno pěstování rýže a chov bource morušového, což byl předpoklad úspěšného rozvoje lombardského hedvábnického průmyslu.

Prvorozený syn, čtrnáctiletý **Giovanni Maria** (1402–12, zabit při spiknutí milánské šlechty v kostele San Gottardo) jako vévoda milánský zdědil po otci města Milano, Como, Lodi, Cremona, Brescia, Bergamo, Piacenza, Parma, Reggio, Bologna, Siena, Perugia. Druhorozený syn, desetiletý **Filippo Maria**, hrabě pavijský, města Pavia, Novara, Vercelli, Alessandria, Vicenza, Verona, Bassano, Feltre, Belluno. Sedmnáctiletý levoboček Gabriele města Pisa, Crema a Sarzana.

Ve službách Viscontiů působili nejlepší vojevůdci té doby. Proti Milánu a jeho expanzi se stavěly rody d'Este z Ferrary a da Carrara z Padovy, dále pak Florencie a papež Bonifác IX. Dědicové byli zatím nezletilí a tudíž slabí, milánské území se začalo drobit, Viscontiové mnohá území ztratili. Velmi tím naopak získaly Benátky, konkrétně Vicenzu, Veronu a Padovu, kam se krátce před tím vrátili původní vládci Francesco il Vecchio a Francesco Novello da Carrara, kteří byli po ovládnutí Padovy Benátčany popraveni (1406). To také znamenalo konec možnosti sjednocení Itálie, o které uvažoval Gian Galeazzo Visconti.

Když zemřel Giovanni Maria Visconti (1412), vévodou se stal jeho mladší bratr Filippo Maria. Právě za jeho vlády vypukly války mezi Milánem a Benátkami. Na jedné straně stál Milán a Neapolsko, na druhé Benátky, Florencie a papežský stát. Benátky získaly města Udine (1420), Bergamo a Brescia (1427). O této oblasti se rozhodovalo v bitvě u města **Maclodio**, v níž Benátčané, podporovaní Florencií, zvítězili. Benátskému vojsku velel proslulý vojevůdce **Francesco Bussone, hrabě z Carmagnoly**. Ten však navzdory vyhrané bitvě upadl do podezření, že chce Benátky zradit a že tajně vyjednává s F. M. Viscontim. Roku 1432 byl Bussone pozván do Benátek, kde byl v Dóžecím paláci zatčen, uvězněn a následně popraven. Na námět této události napsal Alessandro Manzoni tragédii *Conte di Carmagnola* (1820). Další slavní vojevůdci ve službách (nejen) Benátek byli např. **Erasmus Gattamelata** (Donatellova jezdecká socha v Padově) a **Bartolomeo Colleoni** (Verrocchiova socha v Benátkách). Úspěšní vojevůdci patřili k nejbohatším lidem své doby.

Významným vojevůdcem byl také **Francesco Sforza** – pocházel z Neapole, postupně byl ve službách Benátek, Florencie a papežského státu, nakonec se oženil s **Biankou Visconti** (1441) a pracoval pro Milán. 1447 zemřel Filippo Maria Visconti a byla vyhlášena Ambroziánská republika. Ta však trvala jen krátce a díky taktice a diplomacii se milánským vévodou stal právě Francesco Sforza (1450–66). Ten sehrál významnou úlohu v politice rovnováhy na Apeninském poloostrově. Zabránil další expanzi Benátek tím, že překazil jejich plány na získání území jižně od Milána (Lodi, Piacenza). Jeho přítelem a spojencem byl florentský vládce **Cosimo de' Medici**; oba měli velkou zásluhu na tom, že v roce 1454, pouhý rok po obsazení Konstantinopole Turky, největší italské regionální státy (Neapolské království, papežský stát, Florencie, Milán a Benátky) podepsaly v Lodi mírovou smlouvu – **Pace di Lodi** – a dohodly se na společném postupu proti Turkům. Zásluhu na diplomatických jednáních měl také papež **Miluláš V.**, který mimo jiné podporoval humanismus, sám byl velmi vzdělaný a v roce 1448 založil Vatikánskou knihovnu.

Benátky se jevily jako vůbec nejsilnější člen aliance a když papež **Pius II.** v roce 1464 inicioval křížovou výpravu proti Turkům, podpořila ho právě Benátská republika, jejíž obchodní zájmy expanze Turků velmi vážně ohrožovala. Pius II. těsně před zahájením křížové výpravy zemřel v Anconě. Válka Benátek proti Turkům o vliv ve východním Středomoří se nicméně i tak uskutečnila a trvala do roku 1479. Benátky měly poněkud rozpačitou podporu ze strany papeže a spíše nevraživost než podporu ze strany italských států ve chvílích, kdy se Benátkám dařilo. Turci dobyli ostrov Euboia, který Benátčané nazývali Negroponte, dále tzv. Morejský despotát (Morea) na Peloponésském poloostrově a Albánii. V závěru války nicméně Benátky získaly Kypr, což vyvolalo závist ostatních italských států.

Florentská republika. V průběhu 15. století se na přední místo ve Florencii dostal rod Medici, který pocházel z toskánského venkova v oblasti Mugello a nebyl šlechtického původu. Ve Florencii jsou jejich ekonomické aktivity (obchod, finančnictví) doloženy od 14. století, v jehož průběhu také začali dosahovat jistého věhlasu v politice (gonfaloniere di

giustizia **Salvestro de' Medici**). Na přelomu 14. a 15. století byl hlavou rodu bankéř **Giovanni di Bicci de' Medici**. V roce 1429 zaujal jeho místo ve správě prosperujícího rodinného podniku syn Cosimo, později nazývaný **Cosimo il Vecchio**, který se od mládí angažoval také v politice – byl opakovaně priorem, vedl jménem Florencie diplomatická jednání v Miláně, a podobně jako jeho otec se snažil naklonit si florentské lidové vrstvy. V letech 1430 a 1432 byl členem mimořádné vlády zvané Balia, která byla ustavována v případě válečného konfliktu. Florencie vedla válku s městem Lucca a zaznamenala v ní jisté neúspěchy, které ve Florencii vyvolaly nespokojenost. Albizzi se snažili svalit vinu na Medicejské a dosáhli toho, že Cosimo byl obviněn ze zpronevěry a z pokusu o tyran-skou nadvládu, za což byl odsouzen k 10 letům vyhnanství. Cosimo odešel do Benátek, tam našel útočiště u benediktinů na ostrově San Giorgio. Také tam se projevil jako mecenáš – knihovně věnoval sbírku knih a návrh na stavbu nové knihovny od architekta Michelozza. V Benátkách ho přátelsky přijal dóže **Francesco Foscari**. V následujícím roce, po změně vlády ve Florencii, byl Cosimo povolán zpět. Tím v podstatě skončila vláda oligarchie a začala vláda jednotlivce, přestože byly nadále zachovávány republikánské zákony a komunální zřízení; Florencie se stále nazývala republikou. Návrat Cosima také znamenal tresty a vyhnanství pro čelné představitele rodu Albizzi.

V zahraniční politice byly pro Florencii důležité také vztahy s Milánem. Vévoda **Filippo Maria Visconti** se pokoušel na Florencii zaútočit; avšak v roce 1440 Florentané s podporou Benátek a papežského státu zvítězili v bitvě u **Anghiari** (na oslavu této události namaloval začátkem 16. století Leonardo da Vinci fresku s názvem *Battaglia di Anghiari* pro Palazzo Vecchio ve Florencii; dochoval se jen náčrt). Vztahy mezi Florencií a Milánem se výrazně zlepšily po té, co se milánským vévodou stal **Francesco Sforza**, blízký spojenec Cosima; společně se zasloužili o podepsání mírové smlouvy v Lodi v roce 1554.

Cosimo byl obezřetný, choval se jako běžný občan, neusiloval o funkce ve státě; ty však zastávali lidé oddaní Medicejským. Za hranicemi pak Cosima považovali za skutečného vládce. Vůči Florencii byl štědrý, podporoval umění, dobročinnost, stavěl chrámy, paláce, kláštery. Rovněž poskytoval útočiště Řekům prchajícím po pádu byzantské říše do Itálie. Přítomnost řeckých učenců ve Florencii, studium řečtiny a řecké filozofie, to vše přispělo k rozvoji florentského **humanismu**. Významným Cosimovým politicko-kulturním počinem bylo také to, že umožnil, aby se ve Florencii odehrála závěrečná fáze basilejského **koncilu** (probíhal v letech 1431–45, nejprve v Basileji, následně ve Ferrare a od roku 1439 ve Florencii). Jednalo se o ekumenický koncil, během kterého se projednávala také možnost sjednocení západní a východní církve; do Itálie tak přijela mj. početná **byzantská delegace**, jejímiž členy byl také císař Jan VIII. Palaiologos, jeho bratr Demetrios II., konstantinopolský patriarcha, mnozí byzantští biskupové a teologové. Okázalou nádherou byzantské delegace a rovněž slávou rodu Medici se inspiroval malíř Benozzo Gozzoli ve svém cyklu fresek v medicejské kapli Tří králů (Cappella dei Magi, Palazzo Medici Riccardi ve Florencii). Vyvrcholením Cosimových snah o podporu humanistické vzdělanosti bylo založení **Platónské akademie** ve Florencii v roce 1462.

Akademie sídlila ve vile rodiny Medici v Careggi u Florencie. Medicejské vily v okolí Florencie i na jiných místech Toskánska – např. Villa di Trebbio, Villa di Poggio a Caiano, Villa di Cafaggiolo, Villa di Castello, Villa di Fiesole a mnohé další byly pod názvem **Ville e Giardini medicei in Toscana** zapsány v roce 2013 na Listinu světového kulturního dědictví UNESCO.

Cosimovým nástupcem byl od roku 1464 jeho syn **Piero** zvaný **il Gottoso** (Dnavý), který však svého otce přežil o pouhých 5 let. V roce 1469 tak v čele rodu stanul jeho syn **Lorenzo** zvaný **il Magnifico** (Nádherný), který projevil mimořádné politické nadání, inteligenci a cit pro umění, byl štědrý mecenáš a také talentovaný básník. Ve Florencii se snažil urovnat spory mezi mocnými rody; poctami a penězi si naklonil i některé své bývalé odpůrce (jako např. Luca Pitti aj.). Nenásilně prosazoval svůj vliv, rozhodoval v důležitých otázkách, pomalu a obezřetně odstraňoval republikánské svobody, aniž ztratil přízeň lidu, kterému se dokázal zalíbit tím, že podobně jako jeho děd Cosimo podporoval florentskou kulturu, pořádal nádherné veřejné slavnosti, investoval do nových staveb apod.

Stále silnější pozice Medicejských se znelíbila rodině **Pazzi**, kteří proti nim zosnovali **spiknutí** (1478). Vůdci spiklenců byli Francesco a Jacopo Pazzi, které podporoval pisánský arcibiskup **Salviati** a rovněž synovec papeže Sixta IV. **Girolamo Riario**, který měl v úmyslu se Florencie zmocnit. Spiknutí se odehrálo se souhlasem samotného papeže. Během mše ve florentské katedrále Santa Maria del Fiore na Lorenza a jeho mladšího bratra Giuliana zaútočil najatý vrah; Lorenzo se zachránil útekem do sakristie, avšak jeho bratr byl zavražděn. Florentský lid byl na straně Medicejských; strůjci spiknutí – tři členové rodu Pazzi a také arcibiskup Salviati – byli popraveni. Papež kvůli popravě církevního hodnostáře Lorenza exkomunikoval a nad Florencii vyhlásil interdikt. Následovala válka Florencie, která měla podporu Milána a Benátek, s papežským státem, který měl podporu Neapole; **Sixtus IV.** byl však poražen a musel tresty odvolat.

Neapolské království. Nástupcem královny **Giovanny II. z Anjou** se na základě její závěti stal v roce 1435 **Renato I. z Anjou** zvaný **il Buono**. Království neapolské si ovšem nárokoval také **Alfons V.**, král aragonský a sicilský, kterého bezdětná Giovanna II. již v roce 1420 prohlásila za adoptivního syna. Alfons V. Neapolské království v roce 1442 dobyl a stal se tak králem „obojí Sicílie“. Také on, podobně jako vladaři ostatních italských států té doby, podporoval kulturu a umění. Byl proto nazýván Magnanimo (Velkodušný). Jeho následníkem (1458–94) byl nemanželský syn **Ferdinand I. Aragonský** zvaný don Ferrante. Papež Pius II. ho uznal za legitimního, korunovace proběhla v Barlettě roku 1459. Království si však nárokoval syn Renata I. z Anjou **Giovanni II.**, vévoda kalábrijský, který Neapol napadl (mj. s pomocí janovské flotily). Válka trvala do roku 1464 a Ferdinand Aragonský v ní nakonec zvítězil. Následovalo příznivé období konsolidace a rozvoje království. Ferdinand omezoval práva baronů a naopak poskytoval větší svobodu poddaným. Umožňoval rozvoj místní samosprávy ve městech; chránil početné židovské

obyvatelstvo a podporoval jeho obchodní činnost. Navázal příbuzenské svazky s jinými italskými státy: jeho syn **Alfons** se oženil s **Ippolitou** z rodu Sforzů, dcera **Eleonora** se stala ženou **Ercola d'Este** z Ferrary. V roce 1478 se stal spojencem Sixta IV. proti Lorenzu Medicejskému, který se však nakonec vydal do Neapole a vyjednal mír (1480). V roce 1485 vypukla v Neapolském království vzpoura baronů, kterou Ferdinand krutě potlačil.

Významnými, byť menšími, regionálními státy byla také vévodství Ferrara, Modena a Reggio Emilia; dále pak Mantova a také Urbino. Ve **Ferraře** vládl rod **d'Este**, jehož jméno bylo odvozeno od městečka Este poblíž Padovy. Zakladatelem rodu byl Alberto Azzo II. d'Este (11. stol.); jeden jeho syn, Guelfo IV. Welfen, byl adoptován bavorským strýcem z matčiny strany, a tak vznikla také bavorská větev vévodů d'Este.

Italská větev rodu vládla kromě Ferrary (1240–1598) také v **Modeně** (1288–1796) a **Reggiu Emilia** (1289–1796). Ferrara se nacházela na území papežského státu, šlechtické tituly a léna tam uděloval papež; Modena a Reggio byly na území říše a léna tam tudíž uděloval císař: **Borso d'Este** se v roce 1452 stal vévodou v Modeně a Reggiu (titul od císaře) a v roce 1471 vévodou ve Ferraře (titul od papeže). Z rodu d'Este vzešlo mimo jiné mnoho slavných vojevůdců. Další významní představitelé rodu byli: vévoda **Ercole I.** (1471–1505), jehož dcery patřily k předním dámám italské renesance – **Beatrice** se provdala za milánského vévodu Ludovika Sforzu, **Isabella** za Francesca II. Gonzagu; vévoda **Alfons I.** (1505–34) byl třetím manželem Lucrezie Borgie, která byla dcerou papeže Alexandra VI. a sňatkem se stala vévodkyní ferrarskou; **Alfons I.** byl spojenec Francie a Ludvíka XII.; jeho nástupcem byl **Ercole II.** (1534–59), jehož ženou byla Renée, dcera Ludvíka XII.; jeho bratr kardinál **Ippolito II.** dal postavit vilu d'Este v Tivoli.

Mantova byla ve středověku součástí panství Canossa, potom se stala svobodnou komunou. V roce 1273 se v ní jako jediný vládce prosadil velmi obratný a bohatý Piamonte Bonacolsi. V roce 1328 byl během lidové revolty, kterou vyprovokovali Gonzagové, zabit Rinaldo (zvaný Passerino) Bonacolsi, čímž vláda jeho rodu v Mantově skončila a vystřídali je Gonzagové, kteří pocházeli z venkova, z místa zvaného Gonzaga. Po převratu (1328) se stal vládcem v Mantově Luigi Gonzaga. O sto let později (1433) si **Gianfranco Gonzaga** koupil titul markýze. Jeho syn **Ludovico** dostal za ženu Barbaru z Brandengurgu, vnučku císaře Zikmunda. Gonzagové byli tradičně výborní vojevůdci spojeneckých vojsk, z toho měli velké příjmy. **Ludovico III. Gonzaga** (1444–78) proslul jako mecenáš umělců (Donatello, Leon Battista Alberti, Andrea Mantegna). V době jeho vlády se Mantova stala jedním z hlavních center renesanční kultury. Sídlem Gonzagů byl Castello di San Giorgio. Mezi slavné renesanční velmože patřili i jeho syn **Federico I. Gonzaga** (1478–84) a **Francesco II. Gonzaga** (1484–1519), který měl za ženu **Isabellu d'Este**, podílel se na udržení rovnováhy mezi italskými státy a později, v době války s Francií a Španělskem, uhájil samostatnost Mantovy. Byl schopný vojevůdce, v letech 1489–98 pracoval pro Benátky. Byl velitelem spojeneckých vojsk v Bitvě u Fornova (1495); potom byl ve službách odpůrců Benátek, k nimž patřil zejména papež **Julius II.** Téměř rok byl v benátském zajetí, na svobodu mu pomohl Julius II., ale malý syn Federico

byl poslán jako zástava na papežský dvůr. Později, když byl nemocen, pracoval alespoň na diplomatické úrovni, aby zachránil stát.

Isabella d'Este (1474–1539), označovaná jako „primadonna del Rinascimento“,

spolu s manželem Franceskem Gonzagou podporovala výtvarné umělce (Giulio Romano, Raffaello, Mantegna), hudebníky (Bartolomeo Tromboncino, Marchetto Cara) a literaturu (Ariosto, Castiglione). Sama byla výborná hudebnice. Věnovala se též diplomacii – vyjednávala např. s Cesarem Borgiou, když ohrožoval Urbino (tam byla prodána Elisabetta Gonzaga, její švagrová). Po smrti manžela byla regentkou. Zasloužila se o to, že syn Federico získal vévodský titul, zatímco mladší Ercole se stal kardinálem.

V **Urbinu** bylo v roce 1213 založeno hrabství, kterému vládl rod **Montefeltro**. Významný hrabě byl např. **Guido da Montefeltro** (zemřel 1298), jedna z postav *Božské komedie*. Do záležitostí hrabství často zasahovali papežové, neboť Urbino spadalo do sféry vlivu papežského státu. Hrabství bylo povýšeno na vévodství, které existovalo v období 1443–1631. Prvním vévodou byl od roku 1443 **Oddantonio II. da Montefeltro**. V Urbinu, podobně jako v jiných italských státech té doby, fungoval skvělý renesanční dvůr. Do dějin se výrazně zapsali také vévoda **Federico da Montefeltro** (1444–82) a jeho syn **Guidobaldo da Montefeltro** (1482–1508): oba prosluli jako vladaři i jako vojevůdci, kteří působili, mimo jiné, také jako generálové papežských vojsk. V letech 1504–13 pobýval v Urbinu spisovatel **Baldassar Castiglione**, kterého Guidobaldo da Montefetro a jeho žena Elisabetta Gonzaga inspirovali k napsání traktátu *Il Cortegiano* (*Dvořan*).